

بررسی فرایند رأی گیری خارج از کشور

روش شناسی

روش شناسی

اهداف

در این روش شناسی می کوشیم رویکرد استاندارد را برای جمع آوری منظم و منسجم اطلاعات در مورد رأی گیری خارج از کشور در انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۹۲ در اختیار علاقه مندان قرار دهیم. بدین ترتیب می توان شفافیت فرایند رأی گیری خارج از کشور را افزایش داد، مطالعات دقیقی را انجام داده و بر آن اساس یکپارچگی انتخابات را ارتقا داد، و مطابقت انتخابات با استانداردهای بین المللی را بررسی کرد. روش های نظارت سنتی مبتنی بر چرخه انتخاباتی بوده و در آن ها از ناظران کوتاه مدت و بلند مدت استفاده می شود، اما در اینجا تمرکز خود را بر روز انتخابات و فرایند شمارش و جدول بندی آراء قرار می دهیم. می توان در مطالعات انتخاباتی از اطلاعات مربوط به فعالیت های نمایندگان نامزدها نیز استفاده کرده و ضمن پوشش دادن موضوعات بیشتر، بر عمق مطالعات نیز افزود.

فرایندی که در اینجا تشریح می شود مشابه فرایند نظارت بر انتخابات بین المللی است که بدین ترتیب تعریف می شود:

نظارت بین المللی بر انتخابات عبارت است از جمع آوری هدفمند اطلاعات درباره فرایند انتخابات و ارزیابی عمومی این فرایند با توجه به استانداردهای جهانی انتخابات دموکراتیک. فرایند نظارت توسط یک سازمان بین المللی انجام می شود تا انتخابات به صورت بی طرفانه برگزار شده و اعتماد ملی و بین المللی جلب شود. در صورتی که انتخابات مبتنی بر استانداردها نباشد نیز مستند سازی های لازم صورت می گیرد^۱.

ملاک های ارزیابی انتخابات

استانداردهای بین المللی انتخابات در برخی اسناد بین المللی مورد اشاره قرار گرفته اند که از آن جمله می توان به این موارد اشاره کرد: عهدنامه بین المللی حقوق سیاسی و مدنی (ICCPR)، بیانیه انتخاباتی سازمان وحدت افريقا (OAU) در سال ۲۰۰۲، ماده ۲۳ عهدنامه امريکا

^۱ اریک بیورنلاند، «فرا تر از انتخابات آزاد و منصفانه: نظارت بر انتخابات و استقرار دموکراسی»، انتشارات دانشگاه جان هاپکینز، ۲۰۰۴، بالتیمور، صفحه ۴۰.

در زمینه حقوق بشر، و سند کپنهاگ تهیه شده توسط کمیته بازرسی و همکاری اروپا (CSCE). این اسناد به مواردی همچون انتخابات دوره ای و منظم، محرمانه بودن آراء، حق جهانی رأی، و چگونگی حفاظت از حق رأی افراد می پردازند.²

بر اساس ملاک های ارزیابی اتحادیه اروپا، «استانداردهای بین المللی انتخابات برگرفته از حقوق سیاسی و آزادی های بنیادین مورد اشاره در چارچوب های قانونی و بین المللی هستند. این چارچوب ها مبنای تعیین استانداردهای انتخاباتی هستند. ناظران اتحادیه اروپا این امر را بررسی می کنند که آیا انتخابات برگزار شده مطابق با استانداردهای بین المللی هستند یا خیر. این استانداردها به موارد زیر می پردازند:

حق شهروندان برای شرکت در امور عمومی و حکومتی، بدون هیچگونه محدودیت و تبعیض، از طریق انتخابات دوره ای حقیقی، مبتنی بر اصول حق رأی جهانی، حق رأی یکسان، حق نامزد شدن در انتخابات، حق رأی دادن به صورت محرمانه، و تحقق خواست رأی دهندگان؛

آزادی بیان؛

آزادی تشکل؛

آزادی تجمع؛

آزادی جنبش؛

رهایی از تبعیض؛ و

حق دریافت غرامت قانونی»³

در یک رویکرد دیگر ۱۵ مؤلفه عملکردی و مشروط تعریف شده اند که تشکیل دهنده هر چارچوب ارزیابی انتخابات هستند. این مؤلفه ها عبارتند از:

- وجود یک محیط مناسب
- چارچوب قانونی فرایند انتخابات
- تعیین مرزهای انتخاباتی

² بیورنلاند، صفحات 95 و 96

³ کتابچه راهنمای اتحادیه اروپا در زمینه نظارت بر انتخابات، صفحه 14

- ثبت نام رأی دهندگان
- ثبت نام احزاب سیاسی، ائتلاف ها و نامزدها
- فرایند رسیدگی بی طرفانه به شکایات در ایام پیش از انتخابات
- اطلاع رسانی و آموزش رأی دهندگان
- آزادی تجمع و جنبش
- رهایی از ترس و ارعاب
- آزادی بیان و دسترسی یکسان به رسانه ها
- تأسیس شرکت ها و استفاده از منابع عمومی
- آماده شدن برای انتخابات
- رأی گیری
- شمارش آراء و تعیین نتایج، و
- رسیدگی مناسب به شکایت ها و دادخواست ها در ایام پس از انتخابات⁴

عبارت «آزاد و منصفانه» تبدیل به عبارتی پرکاربرد نزد مقامات اتحادیه اروپا، روزنامه نگاران، سیاستمداران، و دانشمندان علوم سیاسی شده است.⁵ بنابراین باید مفاهیم انتخابات «آزاد» و «منصفانه» را به روشنی تعریف کرده و آن ها را از سایر پیش شرط های دموکراسی تفکیک نمود. همچنین باید این مفاهیم را به ملاک های خاصی تبدیل کرده و در ارزیابی انتخابات از آن ها استفاده کرد. فرایند انتخابات را باید به مراحل مختلف آن تفکیک کرده و در هر مرحله از ملاک های ارزیابی خاصی استفاده نمود.⁶

بدین ترتیب می توان گفت که آزاد بودن عبارت است از حق و فرصت ترجیح دادن یک چیز به چیزی دیگر. منصفانه بودن نیز به معنای بی طرفی است. غیر منصفانه بودن یعنی برخورد نابرابر با چیزهایی که اصولاً با هم برابر هستند. بنابراین منصفانه بودن هم به معنی نظم و قاعده (کاربرد غیر جانبدارانه قوانین) و هم به معنی منطقی بودن (توزیع تقریباً برابر منابع مربوطه بین رقبا) است.⁷

در این رویکرد فرایند انتخابات به سه دوره کلی تقسیم می شود: (۱) پیش از روز انتخابات، (۲) روز انتخابات، و (۳) پس از روز انتخابات. ملاک های ارزیابی «آزاد» بودن انتخابات که در هر یک از ان

⁴ نظارت بر انتخابات

http://www.usip.org/fellows/reports/2004/0527_boneo.html

⁵ الکلیت، یورگن و پال سونسون، «چه چیزی سبب آزاد و منصفانه بودن انتخابات می شود؟»، مجله دموکراسی، صفحه ۳۲

⁶ همان منبع، صفحه ۳۵

⁷ همان منبع، صفحه ۳۵

مراحل باید در نظر گرفت عبارتند از آزادی جنبش، آزادی بیان، آزادی رسانه، آزادی تجمع، آزادی تشکل، و رهایی از ترس. ملاک های منصفانه بودن نیز عبارتند از شفافیت، برابری و مستقل بودن هیئت های مدیریت انتخابات، دسترسی به رسانه ها، و عدالت در تخصیص منابع سیاسی. آزادی اصلی در روز انتخابات عبارت است از فرصت شرکت در رأی گیری، در حالی که ملاک های منصفانه بودن عبارتند از دسترسی به صندوق های رأی، محرمانه بودن آراء، رهایی از ترس و ارباب، و انسجام حوزه های رأی گیری. ملاک های آزاد بودن در ایام پس از انتخابات مبتنی بر عدالت انتخاباتی هستند، در حالی که ملاک های منصفانه بودن عبارتند از چگونگی شمارش آراء، رفع اختلافات، و پذیرش نتایج⁸.

نظارت بر انتخابات

یک منشور اخلاقی برای ناظران بین المللی انتخابات فراهم شده است: «اعلامیه اصول نظارت بین المللی بر انتخابات» و «منشور اخلاقی ناظران بین المللی انتخابات». این اسناد در تاریخ ۲۷ اکتبر ۲۰۰۵ در دفتر سازمان ملل در نیویورک مورد تقدیر قرار گرفتند. «آژانس توسعه بین الملل امریکا» (USAID) این پروژه را تأمین مالی کرده بود و مدیریت آن را نیز بخش مساعدت های انتخاباتی سازمان ملل (EAD)، مرکز کارتر، و مؤسسه دموکراتیک ملی (NDI) بر عهده داشتند. در نشست تقدیر، ۲۳ سازمان بین حکومتی از جمله دبیرخانه سازمان ملل، سازمان های غیر دولتی بین المللی، و سازمان های غیر دولتی منطقه ای حضور داشتند.

در اعلامیه اصول چنین آمده است: «نظارت بین المللی بر انتخابات نشان دهنده علاقه جامعه جهانی به دست یابی به انتخابات دموکراتیک به عنوان بخشی از توسعه دموکراتیک است، که احترام به حقوق بشر و حاکمیت قانون را در بر می گیرد. نظارت بین المللی بر انتخابات، که بر حقوق سیاسی و مدنی تمرکز دارد، بخشی از نظارت بر حقوق بین المللی بشر بوده و باید آن را بر اساس استانداردهای برتر پیاده سازی نمود، به گونه ای که عدالت بین رقبای سیاسی برقرار شده و انتخابات به صورت کاملاً غیر جانبدارانه برگزار شود»⁹.

اعلامیه مذکور که شامل ۲۴ اصل است به اهمیت انتخابات در تعیین حاکمیت، تعیین حوزه فعالیت های نظارتی، استانداردهای مورد نیاز ناظران، راهنمایی های برای برقراری ارتباطات ملی و بین المللی، و تعهد سازمان ها به پیاده سازی این اصول اشاره می کند.

⁸الکلیت و سونسون، صفحه 37

⁹ اعلامیه اصول نظارت بین المللی بر انتخابات، نیویورک، صفحه 1

اعلامیه اصول به تعهد نهادهای مختلف می پردازد، اما منشور اخلاقی افراد را ملزم به رعایت اصول مذکور می نماید. منشور اخلاقی رفتار و اقدامات قابل قبول را در زمینه انتخابات تعیین می نماید. مبنای این منشور عبارت است از احترام به حق حاکمیت کشورها، حقوق بشر، هیئت های مدیریت انتخابات، و قوانین ملی. این منشور از ناظران می خواهد تا خللی در فرایند انتخابات ایجاد نکنند، هویت خود را مشخص کنند، بی طرف باشند، با سایر ناظران همکاری کنند و البته اطلاعاتی را در اختیار رسانه ها و مردم قرار ندهند.

جلوگیری از وارد آوردن صدمه و آسیب

قواعد مطالعات انتخاباتی یا دستور العمل های نظارتی توسط کشورهای میزبان یا جامعه بین الملل تعیین می شوند، و در آن ها به محدودیت ها و اختیارات ناظران انتخاباتی اشاره می شود. یکی از تحلیل گران در این خصوص چنین گفته است:

ناظران بین الملل معمولاً نقش قضایی ندارند. آن ها تنها در صورتی حق مداخله در فرایند انتخابات یا حل اختلافات را دارند که توسط نهادهای ملی یا بین المللی چنین مسئولیتی به آن ها سپرده شده باشد. نقش ناظران محدود است به گزارش کردن یافته های خود، ترغیب تصمیم گیران ملی و بین المللی برای پیگیری مشکلات، یا تأثیر گذاشتن بر افکار عمومی ملی و بین المللی¹⁰.

افراد و سازمان هایی که در پی بررسی رأی گیری خارج از کشور هستند باید با نمایندگان دولت در کشور خود ارتباط برقرار کنند تا با سیاست های مربوطه آشنا شوند. همچنین هر مطالعه ای که در این حیطه انجام می شود باید مبتنی بر قوانین مرجع باشد. همچنین باید به این نکته نیز توجه کرد که رأی گیری در مکان های خصوصی انجام می شود یا در کنسولگری ها و سفارتخانه ها. اگر برای ورود به حوزه های رأی گیری به مستنداتی نیاز باشد، این مستندات را نیز باید تهیه کرد.

توجه – این چک لیست باید به شکل یک فرم الکترونیکی قابل دانلود تهیه شود

چک لیست بررسی انتخابات

اطلاعات کلی

مکان حوزه رأی گیری:

زمان بازدید:

تعداد رأی دهندگان حاضر در صف:

تعداد کارکنان حاضر در حوزه رأی گیری:

وضعیت آغاز به کار حوزه رأی گیری، در صورت حضور در حوزه **بلی** **خیر**

آیا حوزه های رأی گیری در ساعت مقرر شروع به کار کردند؟

اگر رأی گیری در یک مکان خصوصی انجام می شود، آیا حوزه های

رأی گیری به وضوح مشخص هستند؟

اگر رأی گیری در یک کنسولگری یا سفارتخانه انجام می شود، آیا

اقدامات لازم برای تسهیل ورود رأی دهندگان انجام شده است؟

آیا هیچ گونه تبلیغاتی در خارج از حوزه رأی گیری وجود داشته است؟

آیا اقلام و مواد لازم در حوزه رأی گیری وجود داشته است؟

آیا صندوق های رأی در زمان شروع به کار حوزه رأی گیری خالی بوده اند؟

آیا صندوق های رأی مهر و موم شده بودند؟

وضعیت حوزه های در حین رأی گیری، در صورت حضور **بلی** **خیر**

آیا علاوه بر کارکنان حوزه، نمایندگان نامزدها نیز در حوزه های رأی گیری

حاضر بوده اند؟

آیا هیچ گونه تبلیغاتی درون حوزه ها وجود داشته است؟

آیا رأی دهندگان ملزم به ارائه اوراق هویتی بوده اند؟

آیا رأی دهندگان می توانسته اند به صورت مخفیانه رأی دهند؟

آیا شواهدی وجود داشته که نشان دهد برخی افراد بیش

از یک رأی داده اند؟

وضعیت حوزه ها در زمان اتمام رأی گیری و شمارش آراء

بلی

خیر

آیا حوزه ها در زمان مقرر تعطیل شده اند؟

آیا نمایندگان احزاب در زمان جدول بندی نتایج حضور داشته اند؟

آیا آراء به درستی شمارش و ثبت شده اند؟

تشریح فرایند

کارکنان حوزه های رأی گیری چگونه استخدام شده اند؟

چه اوراق هویتی مورد قبول بوده اند؟

نتایج انتخابات چگونه در سطح ملی ثبت و ترکیب شده اند؟

آیا برگه های رأی پس از اتمام انتخابات نگهداری شده اند؟ برای چه مدت؟

فرایند ثبت شکایات در مورد فرایند رأی گیری را تشریح کنید.

نتایج انتخابات	تعداد	درصد
تعداد رأی دهندگان		
آراء باطله		
اولین نامزد ریاست جمهوری		
دومین نامزد ریاست جمهوری		
سومین نامزد ریاست جمهوری		
چهارمین نامزد ریاست جمهوری		
پنجمین نامزد ریاست جمهوری		
ششمین نامزد ریاست جمهوری		
هفتمین نامزد ریاست جمهوری		